

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Декан гуманітарно-педагогічного факультету
 Станіславова Л.Л.
 23 серпня 2020р.

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна **Кризова психологія та віктимологія**

Рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач(і)	Берегова Наталія Петрівна
Профайл викладача	http://psy.khnu.km.ua/beregova-nataliya-petrivna
E-mail викладача(ів)	n_beregova@ukr.net
Контактний телефон	+380977501527
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khnu.km.ua/course/view.php?id=3151
Навчальний рік	2020-2021
Консультації	Очні: четвер, 6-а пара, аудиторія 3-407; он-лайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин							Форма семестрового контролю		
				Кредити ЄКТС	Години	Аудиторні заняття				Індивідуальна робота студента	Самостійна робота, в т.ч. ІРС	Курсовий проект	Курсова робота	залік	іспит
						Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття						
В	Д	4	8	5,0	150	50	20		40		90			+	

Анотація дисципліни

Дисципліна «Кризова психологія та віктимологія» сприяє формуванню у студентів теоретичних знань та практичних умінь і навичок вирішення професійних завдань в умовах кризових ситуацій. Знання, розуміння та впровадження принципів, методів, форм організації процесу кризового консультування та діагностики особи, яка опинилася у кризовій ситуації та має віктимологічні прояви у поведінці дозволить студентам у майбутній професійній діяльності надавати висококваліфіковану психологічну допомогу цим категоріям клієнтів, показувати навички самостійної роботи, дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

Дисципліна викладається для студентів денної та заочної форми навчання за спеціальністю 053 «Психологія». При викладанні дисципліни використовуються традиційні та сучасні технології, зокрема: лекції (з використанням методів проблемного навчання і візуалізації); практичні заняття (з використанням семінарів; проблемних ситуацій; ділових (рольових) ігор); самостійна (індивідуальна) робота.

Пререквізити: Громадянське суспільство. Соціальна психологія з тренінгом комунікативності. Психологія сексуальності. Основи психотерапії. Основи спеціальної психології з практикумом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Психосоматика. Психологічна реабілітаційна робота.

Кореквізити: Переддипломна практика. Кваліфікаційна дипломна робота. Відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності 053 Психологія та освітньо-професійної програми Психологія дисципліна має забезпечити:

Мета і завдання дисципліни

Метою дисципліни «Кризова психологія та віктимологія» є ознайомлення студентів з предметом, актуальними теоретичними проблемами, практичними завданнями та методами дисципліни.

Основним завданням дисципліни є отримання студентами знань щодо теорії та методології кризової психології та віктимології; психологічних закономірностей і особливостей функціонування психіки людини у різних кризових ситуаціях, прояву віктимологічної поведінки у жертв насилля; ознайомлення з основними методами психологічної діагностики та допомоги при кризових станах особистості.

Очікувані результати навчання

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6
1	Кризова психологія як наука, предмет, завдання і методи дослідження	Кризова психологія як наука, предмет, завдання і методи дослідження	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	10	[1] с. 4-15; [2] с. 5-28; [4] с. 3-18; [6] с. 14-15
2	Посттравматичний стресовий розлад як наслідок психічної травми. ПТСР у жертв насилля та учасників АТО та ООС.	Посттравматичний стресовий розлад як наслідок психічної травми. ПТСР у жертв насилля та учасників АТО та ООС.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТК.	10	[1] с. 16-31; [3] с. 7-20; [4] с. 19-29; [5] с. 19-30
3	Психологічна допомога учасникам АТО та ООС, жертвам насилля, надзвичайних ситуацій при кризових станах	Психологічна допомога учасникам АТО та ООС, жертвам насилля, надзвичайних ситуацій при кризових станах	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	10	[1] с. 35-80; [4] с. 21-60; [5] с. 33-53; [6] с. 18-62
4	Вікові кризи та їх роль в житті людини	Вікові кризи та їх роль в житті людини	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТК.	10	[1] с. 82-94; [2] с. 57-63; [3] с. 22-32; [5] с. 31-43
5	Кризові ситуації, що призводять до втрати	Кризові ситуації, що призводять до втрати	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	10	[1] с. 96-118; [3] с. 34-61; [5] с. 45-72; [6] с. 63-92
6	Кризи, викликані зовнішніми чинниками (війна, тероризм, катастрофи)	Кризи, викликані зовнішніми чинниками (війна, тероризм, катастрофи)	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	10	[2] с. 64-89; [3] с. 115-122; [5] с. 131-146
7	Сімейне насильство як психотравмуючий чинник. Віктимна	Сімейне насильство як психотравмуючий	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання, підготовка до ТК.	10	[1] с. 129-142; [3] с. 134-150; [4] с. 62-81

	поведінка жертв насилля	чинник. Віктимна поведінка жертв насилля			
8	Насилля над дітьми як психотравмуючий чинник. Віктимна поведінка дітей.	Насилля над дітьми як психотравмуючий чинник. Віктимна поведінка дітей.	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	10	[1] с. 146-262; [2] с. 124-237; [4] с. 148-214; [5] с. 172-265; [6] с. 158-247
9	Стратегії поведінки людини в кризових ситуаціях	Стратегії поведінки людини в кризових ситуаціях	Опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашнього завдання.	10	[1] с. 82-94; [2] с. 57-63; [3] с. 22-32; [5] с. 31-43

Примітка: ТК – тестовий контроль.

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу в Університеті відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітній програмі та навчальному плану. Студент денної та заочної форми навчання зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, практичні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набуті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок перезарахування результатів навчання у ХНУ (<http://khnu.km.ua/root/files/01/06/03/006.pdf>). Виконуючи самостійну роботу з дисципліни, студент має дотримуватися політики доброчесності. У разі наявності плагиату він отримує незадовільну оцінку і має виконати завдання за новою темою.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання академічних досягнень студента здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за інституційною чотирибальною шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих позитивно з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти визначаються відповідно до структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання складається з таких елементів: усне опитування, тестовий контроль, індивідуальне завдання (реферат), семестровий контроль (залік).

Для практичних занять встановлюється обов'язковий мінімум оцінок, які має отримати студент впродовж семестру, щоб виконати програму дисципліни. Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється усним опитуванням і тестуванням. Набуття практичного досвіду оцінюється за результатами виконання індивідуального завдання.

Якщо студент отримав незадовільну оцінку, то він має перездати її в установленому порядку, але обов'язково до терміну наступного контролю. У випадку, коли студент не виконав індивідуальний план з дисципліни у заплановані терміни без поважних причин, то під час відпрацювання заборгованості при позитивній відповіді йому виставляється оцінка "задовільно".

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота				Індивідуальне завдання (реферат)	Семестровий контроль
Усне опитування:		Тестовий контроль:			Залік
T 1-4	T 5-9	T 1-4	T 5-9		
ВК:	0,4	0,4		0,2	За рейтингом

Умовні позначення: Т – тема дисципліни; ВК – ваговий коефіцієнт.

Критерії оцінювання за видами робіт

Практичне заняття (усне опитування за домашніми завданнями)

Оцінювання знань студентів під час практичного заняття здійснюється за такими критеріями:

Оцінка за інституційною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	Студент глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому

	орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і у письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення роботи. Студент не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки. При відповіді допустив дві-три несуттєві похибки .
Добре	Студент виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь студента має будуватися на основі самостійного мислення. Студент у відповіді допустив дві-три несуттєві помилки .
Задовільно	Студент виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь студента будується на рівні репродуктивного мислення, студент має слабкі знання структури курсу, допускає неточності і суттєві помилки у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно	Студент виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється студенту, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення дисципліни.

Оцінювання тестових завдань

Тематичний тест для кожного студента складається з п'яти тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 5. Тестування проводиться на кожному занятті і на нього відводиться 10 хвилин (для закритої форми тестів – по дві хвилини на кожне завдання). На наступному занятті оголошуються результати тестування.

Відповідність кількості балів за тестове завдання оцінці за інституційною шкалою

Сума балів за тестові завдання	0-2	3	4	5
Оцінка за інституційною шкалою	2	3	4	5

Оцінювання індивідуального завдання

Оцінка за інституційною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	тема реферату/письмового повідомлення актуальна та відзначається практичною значущістю; у роботі здійснено критичний огляд визначень різними авторами, наведених в різних джерелах; матеріал роботи добре структурований, логічно викладений; роботу оформлено з дотриманням встановлених правил; студент демонструє здатність робити у рефераті/письмовому повідомленні логічні висновки та узагальнення; проявляє здатність висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання.
Добре	тема реферату/письмового повідомлення актуальна; у роботі здійснено аналіз основних аспектів проблеми; використано джерела, які дають змогу розкрити теоретичні й прикладні аспекти теми; матеріал реферату/письмового повідомлення загалом структурований, логічно викладений; оформлення роботи в цілому відповідає встановленим правилам; студент послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викладає матеріал; демонструє здатність робити логічні висновки та узагальнення; але не в повній мірі може аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання; недостатньо використовує фактичні та статистичні дані.
Задовільно	тема реферату/письмового повідомлення не є актуальною; у роботі здійснено поверхневий аналіз основних аспектів проблеми; використані джерела не дають можливості повністю розкрити проблему; реферат/письмове повідомлення містить зайвий матеріал, що не відповідає змісту теми і свідчить про нездатність студента зрозуміти її зміст; робота в цілому оформлена згідно з правилами, але є суттєві недоліки.
Незадовільно	завдання практично не виконано; студент не висвітлює дискусійну тему або висвітлює її неправильно; завдання складається з окремих малозмістовних тез, які за своїм змістом не відображають суті теми реферату/наукового повідомлення; текст реферату/письмового повідомлення є повністю ідентичним тексту підручника чи конспекту або повністю ідентичним реферату/письмового повідомлення іншого студента на таку ж тему, робота не оформлена згідно

Семестровий контроль (залік)

Підсумкова оцінка за семестр згідно з інституційною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до Електронного журналу. Залік виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав студент з дисципліни, знаходиться у межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів відповідно до таблиці співвідношення.

Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна шкала балів	Інституційна оцінка	Критерії оцінювання	
A	4,75 – 5,00	5	Зараховано	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь і навичок.
B	4,25 – 4,74	4		Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками.
C	3,75 – 4,24	4		Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками.
D	3,25 – 3,74	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією.
E	3,00 – 3,24	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання.
FX	2,00 – 2,99	2	Незараховано	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни.
F	0,00 – 1,99	2		Незадовільно – необхідна серйозна робота і повторне вивчення дисципліни.

Питання для підсумкового контролю з дисципліни

1. Що є предметом вивчення кризової психології.
2. Перерахуйте сфери діяльності кризового психолога.
3. Розкрийте сутність поняття «криза» та її різновиди.
4. Перерахуйте причини кризи.
5. Які психологічні стани переживає особистість в кризовій ситуації.
6. Чим відрізняється поняття «горе» від «переживання»?
7. Які наслідки кризових подій в житті людини?
8. Охарактеризуйте прояви та механізми психічної травми особистості.
9. Чи може криза мати як позитивні так і негативні наслідки.
10. Розкрийте сутність поняття «вікова криза».
11. Перерахуйте вікові кризи особистості.
12. Які негативні трансформації відбуваються в кожному віковому періоді і які наслідки вони можуть породжувати?
13. Розкрийте сутність поняття «втрата».
14. Перерахуйте життєві кризи, які зумовлюють переживання втрати.
15. Охарактеризуйте особливості переживання сімейної кризи та втрати здоров'я.
16. Охарактеризуйте особливості переживання тюремної та професійної криз.
17. Які психологічні наслідки тероризму. ПТСР.
18. В чому різниця між поняттям «втрата» і «травма». Чи є між ними зв'язок?
19. Перерахуйте джерела психічної травматизації особистості.
20. Які психічні стани переживає потерпілий в умовах надзвичайних ситуацій?
21. Які особливості переживання кризи після різних видів насилля?
22. Перерахуйте стратегії вирішення кризових ситуацій.
23. Розкрийте особливості конструктивного способу виходу з кризи.
24. Що є передумовами для суїцидальної поведінки?
25. Дайте психологічну характеристику потенційного суїцидента.
26. Розкрийте особливості проведення бесіди з людиною, яка знаходиться в передсуїцидальному стані.
27. Позиція людини, у структурі якої переважає алкогольна залежність, її особистісні зміни.
28. Перерахуйте методи діагностики особистості, яка знаходиться у кризовому стані.
29. Особливості надання психологічної допомоги особам, що переживають психологічну кризу.
30. Розкрийте специфіку надання психологічної допомоги в екстремних кризових станах.
31. Психологічна допомога особам з ПТСР.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Алексеева Л.С. (ред.) Психологическая помощь пострадавшим от семейного насилия: Научно-методическое пособие / – М.: ГосНИИ семьи и воспитания, 2000.
2. Бурлачук Л. Ф., Коржова Э. Ю. Психология жизненных ситуаций. – М., 1998. – 263 с.
3. Зиновьева Н.О., Михайлова Н.Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. СПб., Речь, 2003.
4. Кондратенко В.Т. Суицидальное поведение // Психология экстремальных ситуаций: Хрестоматия / Сост. А. Е. Тарас, К. В. Сельченко. Минск, Харвест, 1999.
5. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования. М, 1999.
6. Кризова психологія: Навч. посібник/ За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. – Х.:НУЦЗУ, 2010. – 401 с.
7. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 960 с.
8. Меновщиков В.Ю. Психологическое консультирование. Работа с кризисными и проблемными ситуациями. М., Смысл, 2002
9. Осипова А. А. 0-74 Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях / А. А. Осипова. — Ростов н/Д : Феникс, 2005. — 315 с.
10. Кризова психологія : навч. посіб. / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. – Харків: НУЦЗУ, 2010. – 401 с.

Допоміжна:

11. Вайтхед М. Консультирование человека в состоянии горя: модель помощи. Психология зрелости и старения, № 1 (17), весна, 2002.
12. Католик Г. В. Техногенні катастрофи: психологічна допомога очевидцям, та постраждалим: Наук.-Метод. зб./ Г.В. Католик, І.О. Корнієнко. – 2-ге вид., допов. – Львів : Червона калина, 2003.- 124 с.
13. Клиническая психология : Хрестоматия/ Сост. и общ. ред. Н. В. Тарабриной. – СПб и др.: Питер, 2000. – 352.
14. Варчук Т. В. Виктимология : учеб. пособие / Т. В. Варчук, К. В. Вишневецкий; ред. С. Я. Лебедев. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 191 с.
15. Ившин В. Г. Виктимология : учеб. пособие / В. Г. Ившин, С. Ф. Идрисова, Л. Г. Татьяна. – М. : Волтерс Клувер, 2011. – 264 с.
16. Клеймёнов М. П. Криминология : учебник / М. П. Клеймёнов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : НОРМА: ИНФРА-М, 2013. – 432 с.
17. Кулеша-Любінець М. М. Техніки психологічної допомоги та самопомоги особі у надзвичайній ситуації : навч.-метод. посіб. / М. М. Кулеша-Любінець. – Івано-Франківськ: Кушнір Г. М., 2017. – 72 с.
18. Левченко К. Б. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. / К. Б. Левченко, В. Г. Панок, І. М. Трубавіна.